

KADINLARIN İDEOLOJİK YÖNELİMLERİ ÜZERİNE BİR ALAN ARAŞTIRMASI: ANTALYA ÖRNEĞİ

A FIELD RESEARCH ON THE IDEOLOGICAL TENDENCY OF WOMEN: THE CASE OF ANTALYA

Nazlı TEKİN¹

1. Dr., Akdeniz Üniversitesi Rektörlüğü, Uluslararası
İlişkiler Ofisi, nazlitekin78@gmail.com,
<https://orcid.org/0000-0002-8243-1140>

Makale Türü Article Type
Araştırma Makalesi Research Article

Başvuru Tarihi Application Date
16.12.2022 12.16.2022

Yayına Kabul Tarihi Admission Date
30.05.2023 05.30.2023

DOI

<https://doi.org/10.30798/makuiibf.1220247>

* Bu çalışma "Kadın ve İdeoloji: Antalya Örnek Olay
Araştırması" isimli Doktora tezinin bir bölümünden
oluşmaktadır. (Yüksek Öğretim Kurulu Tez
numarası:723757)

Öz

Dünyayı etkileyen ideolojiler Türkiye’de de kendine yer bulmuştur. Dünyadaki ideolojilerden farklı olarak Türkiye içi dinamikler de ideolojilerin gelişimini etkilemiştir. Türkiye’de ideolojiler ilk olarak sağ-sol ekseninde ayrışırken, günümüzde ise laiklik-din, modern-geleneksel ve milliyetçilik ekseninde ayrışmaktadır. Bireyin sahip olduğu ideolojide cinsiyet belirleyici bir faktör olarak yer almaktadır. Genellikle kadınların ve erkeklerin ideolojileri yönünde farklılık olmakta, kadınlar erkeklere göre daha çok muhafazakâr ve dini ideolojileri desteklemektedirler. Bu çalışma ile kadınların ve erkeklerin ideolojik yönelimleri ve kadınların ideolojilerinin nasıl farklılaştığı ve bu farklılığa etki eden faktörler alan araştırması ile belirlenmeye çalışılmıştır. Küme örnekleme yöntemine göre Türkiye’de Antalya ilinde yaşayan kadın (663) ve erkek (196) denek üzerinde yapılan alan araştırma sonucunda; kadın ve erkek arasında benimsenen ideolojilerin farklı olduğu ve bu farklılığın nedeni biyolojik cinsiyet yerine toplumsal cinsiyet rollerinin bir sonucu olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Ayrıca kadınların sahip olduğu sosyoekonomik özelliklerin onların kendi ideolojilerinde de farklılığa yol açtığı bulgusuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *İdeoloji, Kadın, Erkek, Toplumsal Cinsiyet, Antalya Kenti.*

Abstract

Ideologies that affect the world have also found a place for themselves in Turkey. Different from the ideologies in the world, the internal dynamics also impacted on the development of ideologies in Turkey. While ideologies in Turkey first diverged on the right-left axis, today they differ on the axis of secularism-religion, modern-traditional, and nationalism. Gender has been a determining factor in the ideology of individuals. Generally, there are differences in the ideologies of women and men, and women support conservative and religious ideologies more than men. In this study, the ideological orientations of women and men and how women’s ideologies differ and the factors affecting this difference were tried to be determined by field research. As a result of the field research conducted by using the cluster sampling method on female (663) and male (196) subjects living in Antalya, Turkey, it has been found that the ideologies adopted by men and women are different, and the reason for this difference is the result of gender roles instead of biological sex. In addition, it has been found that the socioeconomic characteristics of women cause differences in their own ideologies.

Keywords: *Ideology, Woman, Man, Gender, Antalya City.*

EXTENDED SUMMARY

Research Problem

Compared to men, women seem to adopt conservative and religious ideologies more. In addition, the socioeconomic characteristics of women among themselves have an impact on the direction of their ideology. The aim of this study is to reveal the ideological orientations of women and men and the factors that affect the direction of women's ideologies.

Research Questions

Although the only innate difference between men and women coming from birth is the biological sex, there are differences between them in almost every area. It has been revealed in almost all studies that women have a different ideology on political issues. It is not possible to make a clear distinction as to whether this difference stems from gender characteristics or social structure. Is it gender or social conditions more effective in creating the different ideologies between men and women? What is the impact of women's socioeconomic characteristics on their ideology?

Literature Review

It is evident in almost all studies that women have a different perspective than men on political and social issues. As in the whole world, studies conducted in our country show that there are differences in ideologies between men and women, and that women adopt conservative and religious ideologies more. The ideology that women have and the factors affecting their adoption are important. In addition, the ideologies of women also influence their political party preferences. The concept of ideology, effective ideologies in Turkey, the view of ideologies on women, and women's orientation to existing ideologies that constitute the theoretical part of the study were formed by making use of the literature. Then, with the field research, the ideological orientations of men and women based on their socioeconomic characteristics were discussed.

Methodology

Firstly, a conceptual framework was formed in this study by making use of the literature on the subject. Based on women's orientation to existing ideologies and previous studies on women, a field study was conducted on women's and men's ideologies as well as to determine the effects of women's socioeconomic characteristics on their ideology. With its heterogeneous population, Antalya province was chosen as the appropriate research area. The cluster sampling method, one of the probability sampling methods, was used to determine separately the male and female subjects to be surveyed. In the Antalya sample, it was divided into clusters on the basis of districts according to their geographical structure. The data collected from the subjects during the field research was analyzed using the SPSS 23 (Statistical Package for Social Sciences) program.

Results and Conclusions

As a result of this study, some opposite findings to the previous ones regarding the direction of the ideologies of women and men have been reached. Men adopt more conservative and religious ideologies than women, and they support political parties with religious and conservative ideologies accordingly. The ideologies of women differ from the ideologies of men, and women tend towards more libertarian ones. As a result of this study, it was concluded that there is no relationship between biological sex and ideology, and that the socioeconomic conditions and gender roles of the individuals have an effect on their ideology. It has been revealed that women in Antalya, as a result of growing up in a more open environment, increasing their educational level and entering working life, moved away from conservative ideologies that attached more traditional roles to women and turned to more liberal ideologies such as social democracy and liberalism. In addition, it was concluded that the socioeconomic characteristics of women greatly differentiated the direction of their own ideologies.

1. GİRİŞ

Siyasal ve toplumsal hayatta yer alan ideoloji kavramı birey üzerinde önemli etkileri bulunmakta, onun hayata bakışını, siyasal davranışını ve toplumsal yaşamını birçok alanda etkilemektedir. İdeoloji hem gelişmiş hem de az gelişmiş ülkelerde kitleler üzerinde etkilidir. Türkiye’de; liberalizm, sosyal demokrasi, milliyetçilik, muhafazakarlık, ulusalcılık, İslamcılık ideolojileri öne çıkmaktadır.

İdeolojiler; cinsiyet, eğitim, yaş, etnisite gibi yaşamın tüm alanlarında kendini gösterir (Van Dijk, 2003). Kadının doğurgan olması ve çocuğunun bakımını üstlenmesi kadının evinde kalmasını gerektirdiği için bu arada ev işlerinin de kadına ait görülmesi; erkeğin ise evin dışında çalışması neticesinde, bu kadın-erkek ve toplum için önemli sonuçları olan toplumsal cinsiyet farklılığına yol açmaktadır. Kadın ve erkeğe toplumsal yaşamda farklı görev ve roller verilmesi, cinsiyetine atfedilen özellikleri sonucu hemen hemen her alanda aralarında farklılık oluşturmuştur. Genellikle ev ve aileyle özdeşleştirilen kadın aile bireyleri dışındaki kişilerle etkileşim içinde olmadıkları için geleneksel ve dini düşünce etrafında bir ideolojiye sahipken; erkekler ise iş yaşamında ve kamusal alanlarda ailesi dışında ikincil grup kişilerle daha çok etkileşimde bulunması ideolojisi üzerinde etkili olmuş bunların sonucunda erkeklerle kadınlar arasında ideolojilerinde bir farklılığa yol açmıştır. Kadınların siyasal ve toplumsal konularda erkeklerden farklı bir bakış açısına sahip olduğu hemen hemen tüm araştırmalarda ortaya çıkmaktadır.

Kadınların eğitim seviyesinin yükselmesi ve çalışma yaşamına girmesiyle birlikte ideolojilerinin yönü de değişmeye başlamıştır. Eğitim seviyesi yüksek ve çalışma yaşamına giren kadın ile geleneksel rolleri devam eden kadınlar arasında bu defa farklılıklar ortaya çıkmıştır. Kadınlar çalışma yaşamına girince muhafazakâr ve dini ideolojilerden uzaklaşarak özgürlükçü ideolojilere yönelmiştir.

Günümüzde ülkelerin çoğunun demokrasi ile yönetilmesiyle birlikte siyasal katılma büyük önem kazanmıştır. Kadın ve erkeklerin sahip oldukları ideolojik farklılıkları, özellikle siyasi partilere oy verirken daha net ortaya çıkmaktadır. Kadınlar siyasi ideoloji tercihlerinin sonucunda merkez sağ, dini ve muhafazakâr siyasi partileri destekleyip oy vermektedirler.

Kadın ve erkek arasında sahip olunan ideolojik farklılıkların cinsiyetten mi yoksa toplumsal cinsiyet farklılıklarından mı kaynaklandığını belirlemek çalışmanın ana konusudur. Ayrıca kadınların kendi aralarında sahip oldukları sosyoekonomik özellikleri, özellikle eğitim ve çalışma yaşamında yer alması ideolojisinde değişikliğe yol açmaktadır. Kadınların ideoloji tercihlerini belirleyen cinsiyetleri mi yoksa içinde buldukları sosyoekonomik koşullar mı olduğu alan araştırması ile tespit edilmeye çalışılmıştır.

2. KADIN VE ERKEK ROLLERİ

Kadın ve erkeğin üreme işlevlerinden dolayı anatomik yapıları birbirinden farklıdır. Kadının doğurgan olması erkek ile arasındaki en temel farktır (Harari, 2015). Birey doğduğunda kadın veya erkek bir cinsel kimliği olur ve bu cinsel kimliği yaşamı boyunca en önemli özelliklerinden biri olur.

Tarih boyunca tüm toplumlarda cinsiyet hiyerarşisi önemli bir yere sahiptir. İnsanlar her yerde kendilerini kadınlar ve erkekler olarak ayırmışlardır ve erkekler her zaman daha iyi konumdadır (Harari, 2015). Her toplumun kültüründe cinsiyete yönelik belirli statü ve roller vardır (Ersoy, 2009). Cinsiyet farkı sadece kadınlarla erkekler arasında değil, kadınlarla diğer kadınlar arasında da vardır. Bora (2010) Türkiye’de kadınlar üzerine yaptığı çalışmasında, cinsiyetin biyolojik cinsiyete değil, toplumsal bağlama dayandığını bir kez daha ortaya çıkarmıştır. Kadınlar arasında var olan farklılıklar bir yana, hepsini birleştiren ortak payda kadınlık olmasına rağmen; kadınlar kendisi dışındaki farklı gruptan kadınlarla ilişkilerini, onlara meydan okuyarak veya diğer kadınları değersizleştirerek kurmaktadır. Kadınlar doğdukları toplum içerisinde kendileri için var olan kuralların içinde doğar. Kadınların davranışları ise toplumda var olan gelenek-göreneğe göre şekillenir.

Dünyada kadın hakları 20. yüzyılın ikinci yarısından sonra insan hakları olarak gelişmeye başlamıştır. Kadının ilk olarak erkeklerle eşit konuma gelmesi için çaba sarf edilmiştir. Kadının eğitim alması, ev dışında çalışması ve kamusal alanda yer alması sonucunda kadın haklarında ilerleme kaydedilmiştir. Türkiye’de kadınlar yasal olarak erkeklerle eşit hakları olmasına rağmen uygulamada aralarında farklılık vardır.

Kadının eğitim seviyesinin artması ve çalışma yaşamına girmesi geleneksel kadın-erkek rollerinde değişikliklere yol açmıştır.

3. TOPLUMSAL CİNSİYET

Cinsiyet biyolojik erkek-dişi ayrımı tarih boyunca aynı kalmıştır. Kültürel bir kategori olan toplumsal cinsiyet, erkeksi ve kadınsı özellikler toplumdan topluma ve zamanla sürekli değişim geçirmiştir (Harari, 2015). Çocuk dişi olarak doğmuşsa içinde büyüdüğü kültür sayesinde dişiliği, erkek doğmuşsa erkekliği kazanacaktır (Kundakçı, 2010). Kadın-erkek arasındaki var olan biyolojik cinsiyet farklılığı, daha sonra kadın-erkek için önemli sonuçları olan toplumsal cinsiyet farklılığına yol açmaktadır (Erol, 2008).

Cinsiyetler arasındaki davranış ve düşünce farklılıkları bir bakıma toplum olarak kadın ve erkekten nelerin beklendiğini gösterir (Ersoy, 2009). Kadın-erkek farklılığı büyük ölçüde sınıfsal, toplumsal ve kültürel değişkenlere bağlıdır. Aileler çocuk yetiştirirken kız-erkek ayrımı yapmakta ve bu ayrım genellikle kız çocukları aleyhine olmaktadır. Aileler kızlar için itaat ve sorumluluk duygusunun gelişmesine önem verirken, erkek çocuklar için başarı ve kendine güven duygularının gelişmesine önem vermektedir (Alkan, 1989). Kadınların evde yalnızca ev işleri ile uğraşır hale gelmesi ile erkeğin ise evi

geçimini üstlenmesi onu toplumsal ve siyasal yaşamda egemen konuma getirmiştir. Bu şartlar kadının sadece toplumdaki konumu değil aynı zamanda siyasal tutumunu, düşüncesini de belirlemede önemli bir rol oynamaktadır (Kışlalı, 2008).

Kadın hareketi özellikle 1980'ler sonrasında Türkiye'de de hemen her gruptaki kadınlar arasında gelişmiş ve kadın hakları için mücadele vermişlerdir. Kadınların çoğunun çalışmaya ve okula gitmeye başlamasıyla kadınların durumunda büyük değişiklik olmuştur (Trebaud, 2005). "Özel olan politiktir" fikrini savunan öğrenci ve kadın hareketleri bu alanda öncülük yapmışlardır. Aile hayatından fazlasını isteyen kadınlar evden dışarıya çıktıkça özgürleşme sürecine katkıda bulundular (Giddens, 2010). Yakın tarih boyunca dünyanın çoğu toplumlarında kadınlar erkeklere bağımlı oldukları için kadınların yeni fikirlere, eğitime ve özgür düşünceye erişebilme olanakları çoğunlukla erkekler tarafından kısıtlanmıştır.

Hayatını çocuk yetiştirerek genellikle özel alanda geçiren kadınların ataerkil toplum düzenini kabullendikleri ve kendi kişiliklerinin gelişmesini frenledikleri görülmektedir (Aksoy, 1996). Toplumda, kadın-erkek arasında fark olmayan hiçbir durum mevcut değildir. Kadına biçilen roller ve beklentilerle erkeklere biçilen roller ve beklentiler çok farklıdır. Toplumdaki bireyler, kadına ve erkeğe farklı davranmakta ve onların farklı sorumlulukları yerine getirmesi beklenilmektedir. Kadınlar da toplumsal yaşamda kendileri için biçilen geleneksel rol ve görevleri çok fazla sorgulamadan kabul etmişlerdir.

4. İDEOLOJİ KAVRAMI VE ÖZELLİKLERİ

Birey, anne karnında cinsiyetinin belirlendiği andan itibaren kendisi için verilecek ismin cinsiyetine uygun olması ve hangi renk kıyafetler giyeceği ayrımı çoktan yapılmış olur. Cinsiyet ayrımı daha bebek doğmadan yapılmaya başlanır. İlk doğduğu andan itibaren öznenin cinsiyetine uygun davranışları öğrenmesi aile içinde başlar ve sonrasında eğitim yoluyla devam eder (Althusser, 2003). İdeolojiler kadın ve erkeğe biçilen rollerin devam ettirilmesinde önemli rol oynamaktadır.

Dünyada günümüzde sol denilince akla sosyalistler, komünistler ve sosyal demokratlar gelmektedir. Sağ denilince ise muhafazakârlar, milliyetçiler gelmektedir (Onur İnce, 2010). Siyasal ideolojiler, içinde yaşadığımız dünyayı bizlere farklı açılardan gösteren pencereler gibidir. Birey sahip olduğu ideoloji doğrultusunda kendi penceresinden dünyaya bakar (Nisbet, 2011). İdeoloji; siyasal, sosyal ve ekonomik hemen her konuda bireylerin hayata bakış biçimi, hayatı anlama ve açıklama çabasıdır (Sitembölükbaşı, 2007). İdeoloji sadece siyasi hayatımızı etkilememekte, bunun yanı sıra toplumsal eylemimize de yön vermektedir. Toplumsal hayattaki pratiklerin çoğu ideolojiler tarafından telkin edilir. Bu nedenle erkekler kadınlara, beyazlar siyahlara, gençler yaşlılara, zenginler fakirlere karşı ayırım uygulayabilmektedirler (Van Dijk, 2003).

İdeolojiler siyasi partilerin kullandığı önemli araçlardır. Türkiye’de de ideolojiler siyasi partiler için önemlidir. Türkiye’de siyasi partilerin kendilerini tanımladıkları bir ideoloji bulunmaktadır. Adalet ve Kalkınma Partisi ideolojisini muhafazakâr demokrat olarak sunmaktadır. Cumhuriyet Halk Partisi sosyal demokrasiyi, Milliyetçi Hareket Partisi milliyetçiliği benimserken, Halkların Demokrat Partisi ise etnik milliyetçi ve sol ideolojide bir siyaset izlemektedir.

Günümüzde insanlar daha güçlü aidiyetlere ihtiyaç duymaktadır. Bu durum kendisinden farklı olan ötekine duyulan korku ve öfkeden kaynaklanmaktadır. Çünkü bizden farklı olan öteki çok yakınımızda yaşamaktadır. 21. yüzyılla birlikte özellikle kendisinden çok farklı olan ötekinin vurgulandığı bir kimlik düşüncesine doğru kaymıştır (Altuntaş, 2004). Çoğu modern ideoloji bireyin hayatını, diğer insanlarla ilişkilerini, yaşam tarzını, cinsellik, sağlık gibi hemen hemen her konuda ideolojiye sahip olanlara yönelik olarak düzenlenmeler yapmıştır (Van Dijk, 2003). Laik ideolojilerin yerine dinsel, kültürel, etnik özellikler ön plana çıkmıştır. Batı’da ideolojilerin sonu ilan edilirken İslam coğrafyalarında İslami değerler yükselmiştir. Batı toplumlarında yeni liberalizm ve yeni muhafazakarlık egemen dünya görüşleri olmuştur (Yaylagül, 2008).

Toplumsal sistem içinde var olan gelenek ve görenekler, aile, okul, din ve kitle iletişim araçları bireyi biçimlendirip yönlendiren ve denetleyen araçlardır. Toplumlarda var olan sistemler bireyleri belirli bir kalıba sokmakta ve toplumun istediği modelde insan üretilmesini öngörmekte bunu yaparken de en çok ideolojilerden yararlanmaktadır (Kazancı, 2002). Bireyin ideolojilerinin oluşmasında özellikle din, cinsiyet, eğitim, yerleşim yeri, ait olunan etnik grup ve kitle iletişim araçları etkili olmaktadır.

5. TÜRKİYE’DE ETKİLİ OLAN İDEOLOJİLER

İdeolojilerin çoğu Batı kökenli olmasına rağmen onlar dünyada ve Türkiye’de kendilerine yer bulmuşlardır. Türkiye’de sadece İslamcılık, Müslüman Doğu toplumlarına ait bir ideolojidir. Birçok ideoloji türü vardır ancak burada Türkiye’de etkili olan ve toplumsal tabanı bulunan ideolojiler (liberalizm, sosyalizm, sosyal demokrasi, milliyetçilik, muhafazakarlık, İslamcılık) ele alınmıştır.

5.1. Liberalizm

Locke’dan günümüze kadar liberaller bireycilik, yaşama hakkı, mülkiyet hakkı, sınırlı devlet, özgürlük, eşitlik aynı ilkeleri savundular. Liberalizm ilk başta kadınlara eşit haklar vermemesine rağmen ilerleyen dönemlerde kadınların birey kategorisine kabul edilmesi için mücadele etmiştir (Phillips, 1995). Kadınlar; liberal ideolojinin eşitlik ilkesini kendileri için bir kalkan olarak görerek, kadın-erkek eşitliği ve hakları için mücadele etmişlerdir. Liberal ideoloji kadın-erkek eşitliği için kadınlara yol gösteren bir ideoloji olmuştur.

Türkiye’de sorumluluk toplum ve devletindir. Bireye yetki bırakılmaz ve sorumluluk almasına izin verilmez (Ercişkun, 2019). Bu kültüre sahip bir toplumda, liberalizm erkekler için de zor bir ideolojik alan iken, kadınların liberal ideolojiyi benimsemeleri çok rastlanan bir durum değildir. Türk

toplumunda daha çok liberalizm, bireyin hayatında sahip olmak istediği eşitlik ve özgürlük anlamında yer almaktadır.

Türkiye’de liberalizm bir ideoloji olarak çok kabul görmemesine rağmen, bireyin önemine vurgu yapması nedeniyle kadınların kendisini kabul ettirmek, statü elde etmek ve kamusal alanda var olabilmek için dayanak aldığı ideolojidir. Liberalizm kadınların öncelikle birey olarak ve farklı kimliklerle toplumda yer almasında ana ideoloji olmaktadır. Kadınlar diğer toplumsal amaçlarına liberal ilkeleri dayanak göstererek elde etmeye çalışmaktadırlar. Liberalizmin ilkeleri bir amaç değil araç olarak kabul edilmektedir.

5.2. Sosyalizm

Sosyalizmde; toplum, eşitlik, sosyal sınıf ve ortak sahiplik önemlidir. (Heywood, 2014). Sosyalist ideolojiyi devlet yönetiminde 1917 yılında uygulamaya geçiren Sovyet sistemi kadınlara ekonomik, kültürel, kamu ve siyasal yaşamın tüm alanlarında erkeklerle eşit haklar verdi. Kadın ve erkek eşit hale getirildiğinde, kadınların yeteneklerini serbestçe ortaya koyduğunda yapamadıkları tek bir bilimsel, sanatsal, teknik alan olmamıştır. Bu sonuç kadınların düşünsel yeteneklerinin sınırlı olduğu yönündeki ataerkil ideolojinin fikirlerini çürütmüştür (Popova, 1999). Sosyalist ideolojinin kadınlar için en olumlu yönü kadınlara da fırsat verildiğinde her alanda başarılı olabileceklerini göstermiş olmasıdır.

Türkiye’nin içinde bulunduğu muhafazakâr ve dine bağlı unsurların etkili olduğu Müslüman ve Ortadoğu ülkelerinde sosyal demokrasi ve sosyalizmin temel yapısının komünizmden geldiğine inanılır (Güler, 2010). Türkiye’de sosyalizme karşı bir ön yargı oluşmuş ve dini değerlerin ön planda ve toplumsal hayatta yeri olması, sosyalizm düşüncesinin geniş tabanlara yayılmasına engel olmuştur. Ayrıca günümüzde dünya genelinde sosyalist düşünceye sahip insanların sayısı azalmaktadır.

Türkiye’de sosyalist kadınlar 1980’li yıllarda kendi düşüncelerini dile getirip kadın hakları konusunda önemli bir literatür oluşturarak görünür olmasını sağlamışlardır (Aciyan, 2019). Sosyalist hareket, kadınlara sosyal ve siyasal sistemde hakların tanınmasında öncü olmuştur (Ataman, 2009). Kadınların sorunlarını çözmek ve kadın emekçileri bilgilendirmek ön planda olmuştur.

1980’li yıllardan sonra iç ve dış gelişmeler neticesinde Türkiye’de günden güne sosyalist ideolojiyi benimseyenlerin oranı azalmaktadır. Sitembölükbaşı (2007) tarafından Türkiye genelinde yapılan araştırmaya göre, sosyalizmi kadınların %7,3’ü, erkeklerin ise %6,4’ü benimsemektedir Tekin’in (2009) Isparta’da yaptığı araştırma bulgularına göre ev kadınlarının hiçbiri kendisini sosyalist olarak tanımlamazken çalışan kadınların sadece %2,8’i kendisini sosyalist olarak tanımlamıştır. Sosyalist ideolojiyi özellikle muhafazakâr kimliğe sahip Anadolu şehirlerinde benimseyenlerin oranı azalmaktadır.

5.3. Sosyal Demokrasi

Sosyal demokrasi ideolojisinin başlıca özelliği refah devletçiliği, yeniden dağıtım ve sosyal adalet ilkeleridir. Sosyal demokratlar için özgürlük, eşitlik ilkeleri önemlidir (Güler, 2010). Sosyal demokrasi kadınların bireysel insan haklarından tam yararlanmasını öngörür. Kadınlara pozitif haklar ve fırsat eşitliği verilmesinde öncü olmuştur. Sosyal demokrasi dini inanışa saygılı olmakla birlikte dini inanışı kendi ideolojisinin dışında kabul etmiştir. Sosyal demokrasi uygulanmasında ülkeler arasında farklılıklar olmasına rağmen, laiklik ilkesi hep önemini korumuştur (Güriz, 2011).

Sosyal demokrasi Batı'da işçiler ve düşük gelir grubundakiler tarafından desteklenmekte iken Türkiye'de sosyal refah düzeyi yüksek bireyler tarafından daha çok benimsenmektedir. Bu durum Türkiye'deki sosyal ve siyasal ayrışmanın sınıf temelli olmaktan çok kültür ve ideoloji temelli olmasından kaynaklanmaktadır. Sol düşünce, Türkiye'de daha çok Batılı değerlere işaret ederken; sağ ise yerel değerler üzerinden gelenekselliğe işaret eder (Çaha vd., 2014). Türkiye'de kadınlar özellikle eğitim seviyesi yükseldiğinde daha çok bu ideolojiye yönelmektedirler.

Türkiye'de feminist hareket daha çok sosyal demokrat hareket içerisinde kendilerine temsil şansı aramakta ve yer almaktadırlar (Güriz, 2011). Kadın haklarını savunanlar genellikle bu ideolojinin ilkelerinden destek alarak haklarını aramaya çalışmışlardır. Sosyal demokrasi ideolojinin bireye tanıdığı özgürlük alanı özellikle kadınların bağımsız düşünme ve hareket etmeleri için önemli bir kaynak oluşturmaktadır. Ayrıca kadınların eğitim seviyesi yükseldiğinde farklı türden ideolojiler hakkındaki bilgileri öğrenmesi ve benimsemesi artmaktadır.

5.4. Milliyetçilik

Milliyetçilik tanımı gereği siyasal olup devletle ve onun kurumları ile yakından bağlantılıdır. Çoğu devlet kurumuna erkekler hakim olmuş ve bu yüzden erkeklik ve milliyetçilik çok iyi eklemlenmiştir (Nagel, 2013). Milliyetçi ideolojiye göre, kadınların milletin biyolojik yeniden üreticisi olmanın yanı sıra toplumun kültürünü çocuklara aktarmak görevleri de vardır (Yuval-Davis, 2007). Kadınlar milliyetçi ideolojide annelik rolleri ve sahip olunan kültürün koruyucusu ve aktarıcısı kabul edildikleri için kontrol altındadırlar.

Ulus-devlette ataerkillikle birlikte, milliyetçilik ideolojisinde kadınlar hem toplumun görünen modern yönü hem de geleneksel ve değişmeyen yüzü olmuşlardır (Berktaş, 2006). Kadınların kamusal alanlarda kendilerine yer bulmaları erkeklerin kontrolünde ve kadınların geleneksel rolleri ile birlikte olabilmektedir. Kadınlar da genellikle milliyetçilik ideolojisinin erkek bakış açısını kabul ederek benimsemişlerdir.

Türkiye'de tek bir milliyetçilik yoktur. Örneğin Türkiye'de ideolojik tercihlere göre İslamcılar, Kemalistlerin, Türkçülerin, liberallerin milliyetçilik anlayışları birbirinden farklıdır. Diğer bir ifadeyle Türk milliyetçiliği yerine birçok Türk milliyetçilikleri vardır (Özkırımlı, 1999). Türkiye'de

milliyetçi ideolojiyle özdeşleşen Milliyetçi Hareket Partisi ve ülkücü hareket öne çıkmaktadır (Bora, 2008). Milliyetçi Hareket Partisi içerisinde erkekler kadınlardan daha çok yer almaktadır. Özellikle partinin gençlik kollarında genç erkeklerin sayısı kadınlardan çok daha fazladır. Kadınlardan daha çok erkekler özellikle genç erkekler milliyetçilik ideolojisini benimsemektedirler.

Türkiye’de milliyetçilik derin kökleri olan bir ideoloji olmuştur. Türkiye Cumhuriyet kurulunca özellikle Türkçülük devletin meşru dayanağı olmuştur. Türkiye’de ulusalcılık ülkede yeni yeni gelişmeye başlayan, laikliği esas alan ülke bütünlüğünü savunan bir ideolojidir. Etnik milliyetçilik ise özellikle Türkiye’nin Doğu ve Güneydoğusunda Kürt nüfusu arasında kendine yer bulan bir ideolojidir.

5.5. Muhafazakârlık

Yeni muhafazakârlar toplumda var olan gelenekleri ve statükocu yaklaşımları benimserler. Otorite ve mülkiyet muhafazakâr felsefenin iki ana kavramıdır (Nisbet, 2011). Muhafazakârlar toplumsal cinsiyet ayrımının doğal olduğunu savunurlar. Bu, kadının biyolojik kaderidir (Heywood, 2014). Muhafazakarların toplumsal farklılıkları, eşitsizlikleri, hiyerarşiyi kabul eden düşünceleri toplumsal cinsiyet ilişkileri ve ailenin rolüne de yansımaktadır. Muhafazakarların bu düşünce anlayışı kadının kamusal alanda var olmasını kısıtlamıştır (Güleç Taşdemir, 2017). Modern Türk kadınından belirli bir düzeyde beklenen öncelikle anne ve iyi eş olması, belli bir oranda dini sorumluluklarını yerine getirmesi, eğer çalışma yaşamında yer alacaksa topluma yararlı dişil işlere yönelmesi ve toplumun belirlediği kurallarının içinde kalması gerekmektedir (Sancar, 2013). Türkiye’deki muhafazakâr düşüncenin merkezinde aile ve onun da çekirdeğinde kadın vardır. Yılmaz’ın araştırmasına göre kadının erkekle kamusal alandaki eşit varlığı büyük onay görürken, ev içerisinde özel alanda kadının erkekle eşit olmayan bir konuma razı olması talep edilmektedir (Yılmaz, 2006). Kadın ve erkek fitratının farklı olduğu anlayışını kabul eder. Kadın geleneksel sorumluluklarını yerine getirerek ve toplumun belirlediği sınırlar içerisinde kamusal alanda yer almasına izin verilir.

Türkiye genelinde yapılan araştırmaya göre halkın önemli bir kesiminin sosyal yaşamında muhafazakâr olduklarını ve bu muhafazakarlığın da önemli ölçüde kadınların konumu ve davranışlarıyla ilişkili olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca toplumda muhafazakarlık ve dindarlık iç içe gözükmektedir. Örneğin deneklerin %58,9’u her Müslüman kadının başını örtmesi gerektiğini düşünmekte iken %32,6’sı bu fikre katılmamaktadır (Toprak ve Çarkoğlu, 2000). Kadının giyim şekli ve kadınları kamusal alanda davranışları ve kadın-erkek ilişkileri muhafazakarlığın gündeminde olmuştur.

5.6. İslamcılık

İslam çoğunlukla muhafazakarlıkla yakın ilişki içindedir (Akdoğan, 2010). İslamiyet sadece bir din değildir, İslam dini insanın diğer insanlarla kuracağı ilişkileri belirleyen ve kurallar koyan sosyal bir dindir (Duman, 2003). Siyasal İslamcılığı; çözümü devlette gören, değişimi siyasal iktidarın gücünde

ve araçlarında arayan, yukarıdan aşağıya Müslümanlaşmayı öngören, total eğilimleri baskın bir anlayış şeklinde tanımlayabiliriz (Akdoğan, 2010).

İslamcılık, dini kuralları kadınlar üzerinden tanımlarken, kadınların çoğu da kendilerine yüklenen bu kültürel rolü içselleştirmiştir (Yılmaz, 2015). İslam hukuku ve ideolojisi, sadece siyasal, ekonomik ve toplumsal hayatı düzenlemekle kalmayıp, özel hayatı da düzenlemektedir. Özel hayata ilişkin düzenlemelerin merkezinde ise kadınların bedenlerinin ve sosyal hareketliliklerin kontrol edilmesi yer almaktadır (Arat, 1993).

1980'lerin sonunda Türkiye'nin siyasal ve toplumsal gündemindeki olgulardan birisi İslami harekettir ve kadınlar bu hareketin ön planındadır. Cumhuriyet'in kurulduğu günden itibaren İslami hareket toplumsal yaşam sahnesinde en etkin dönemini yaşamaktadır (Acar, 1993). Kadınlar günümüzde İslami hareket içinde en az erkekler kadar önemli olan aktörler haline gelmiştir. Kadınların güç kazandığı bu süreç içerisinde başörtüsü de İslami hareketin sembollerinden biri olmuştur. Müslüman kadın imgesi, mahrem alanı olan evinin dışına çıkarak kolektif kitlesel hareketlere karışan aktif ve talepkar olan Müslüman kadını tarafından kırılmıştır (Göle, 2011).

1990'lı yıllarda İslamcı kadınlarla ilgili önemli bir yenilik, Refah Partisi çatısı altında örgütlenme sürecidir. Türkiye'de Refah Partili kadınlar, başörtüsü örtmek suretiyle muhafazakâr aile otoritelerinden kamusal alana çıkış için vize almaktaydılar (Ramazanoğlu, 2005). Bir partinin Türkiye'de siyasal alanda atıl durumda duran ev kadınlarını etkin şekilde oy toplama aracı olarak kullanması Türk siyasi hayatında bir ilktir. İslamcı kadınlar dindar kimliklerinin sınırı içinde kaldığı sürece erkek alanı olarak tanımlanan ve seküler dünyayla daha çok temas edilen yüksek siyaset alanında değil de "taban siyaseti" olarak tabir edilen yerde yani toplumla ilişkileri dini referanslarla sürdürme düzeyinde faaliyet göstermesi erkekler tarafından kabul edilmiştir. Geleneksel İslamcılıkta özel-kamusal alan ayırımında belirleyici olan cinsiyetçi tutum bu defa da kamusal alanda eril-dişil alanlar yaratılarak yerleri yeniden üretilmiştir (Yılmaz, 2015). İslamcı ideoloji kadının eğitilmesini cinsiyete dayalı iş bölümü içindeki anne-eş rolünün değişmemesi koşuluyla kabul etmektedir (Üşür, 1992). Kadınlar İslam dini kuralları çerçevesinde kamusal alandaki yerlerini almıştır.

6. TÜRKİYE'NİN İDEOLOJİK YAPISI

Türkiye nüfusunun çoğunluğu Müslümandır. Ancak Cumhuriyet'in laiklik ilkesini benimsemesi ve Türk kültür ve geleneklerinin de toplum üzerinde etkili olması nedeniyle Türkiye'de diğer Müslüman toplumlardan çok farklı bir din dokusu oluşmuştur. Bu toplumsal yapı içerisinde aynı toplumsal grupta yer alan kadınlar birbirlerinden çok farklı hayatlar yaşamaya itilebilmektedir. Örneğin aynı sokakta, babaları aynı fabrikada çalışan iki genç kız eğer birinin babası aşırı dindarsa ikisi çok farklı hayatlar sürebilmektedirler. Türkiye'de kadınların ve erkeklerin diğer Müslüman ülkeler kadar olmasa da birbirlerinden ayrı toplumsallaşmaları sağlanır. Kadınların genelde toplumsal alanda işi olmazsa erkekler

bir arada olması istenmez ve kadınlar da bunu kabul eder ve bu da kadın ile erkek arasında farkın artmasında önemli bir rol oynar. Toplumda kadınların ve erkeklerin hem birbirinden ayrı yaşayıp hem de özel alan ve kamusal alanı paylaşmaları; toplumsal gelişmelerin özellikle kadınlar ve erkekler tarafından farklı biçimlerde yaşanmasına yol açar (Düzkan, 2001).

Türkiye'de çok bilinen kadın kimliğinin ilki gelenekçi/muhafazakâr ideolojinin kamusal alanda meşru kıldığı anne-eş kimliğidir. İkincisi Cumhuriyet ideolojisinin yarattığı başka meşru kadın kimliği okumuş/meslek sahibi kadın kimliğidir. İslam ideolojisi ise bu ikisinden farklı örtünmüş/Müslüman kadın kimliğini meşrulaştırmaya çalışır. Bu yeni örtünmüş/Müslüman kadın kimliğinin iki farklı görünümü vardır. Bir yanda üniversite öğrencisi örtünmüş/Müslüman kadın diğer yanda İslamcı siyasal hareket içinde sokaklarda İslamcı sloganlar söyleyen militan örtünmüş/Müslüman kadındır. (Üşür, 1992).

Türkiye'de kadınların Türk-Kürt, muhafazakâr-çağdaş, İslamcı-laik ayrımlarına dayalı ideolojik kimliklere bağlılıkları mevcuttur (Sancar, 2008). Türkiye'de modernlik, geleneksellik ve dini değerler kadınlar üzerinden belirlenmektedir. Kadınların nasıl olması, davranması ve giyinmesi gibi meseleler hep toplum nezdinde tartışmaları devam eden konular olup neticesinde kadınların düşüncelerini ve hareketlerini etkileyen bir süreç olarak devam etmektedir. Kadına biçilen geleneksel toplumsal cinsiyet rolü sayesinde kadının yaşam alanının daraltılması erkeklere göre eğitim seviyesinin ve oranının az olması, çalışan kadın sayısının az olması gibi etkenler kadınların siyasi ideolojileri konusunda geniş bir imkana sahip olmasını da kısıtlamaktadır.

Türkiye'de kadınlar kamusal alanda başörtüsünün serbest olması ile birlikte kadınlar kamusal alanda görünür olmuştur. Ama kadınlar üzerinden toplumsal dinamikler ve tartışmalar devam etmektedir. Modern-geleneksel, dindar-laik ayrımı daha çok kadınlar üzerinden yapılmaktadır.

7. DAHA ÖNCE YAPILAN ARAŞTIRMA LİTERATÜRÜ

Türkiye genelinde 1999 yılında yapılan araştırmada, kendini sol-sağ ideolojik düzleminin en sağ noktasında görenlerin oranları (%13,7), en solda görenlerin oranının (%5,2) iki katından daha fazladır. Aynı araştırmada merkez sağ Anavatan Partisi ve dini ideolojiye sahip Fazilet Partisi'ni daha çok kadınların desteklediğini gösterirken, erkeklerin kadınlara göre Milliyetçi Hareket Partisi'ne daha çok oy verme eğiliminde oldukları tespit edilmiştir (Toprak ve Çarkoğlu, 2000).

Toprak ve Çarkoğlu (2006) Türkiye genelinde yaptıkları araştırma bulgularına göre Müslüman kimliği benimseyen kadınlar (%51) erkeklere (%37,7) göre daha fazladır. Kadınların erkeklere göre eğitim seviyelerinin düşük olması ve toplumsal yaşama katılmalarının sınırlı olması bu sonuçlara etki eden bir faktördür.

Sitembölükbaşı (2007) ülke genelinde yaptığı araştırmada ideoloji tercihinde; kadınların en fazla sosyal demokrasi (%25,2) ve muhafazakarlık (%16,4), erkeklerin ise en fazla (%41,5) milliyetçilik

ideolojisini benimsediğini tespit etmiştir. İslamcılar, liberaller ve sosyalistler arasında kadın-erkek açısından belirgin bir ayrıma rastlanmamıştır.

İstanbul'un Eyüp ilçesinde yapılan araştırmaya göre kadınların %30,5'i, erkeklerin ise %21,1'i muhafazakâr olduğu tespit edilmiştir. Kadınlar kendilerini %16,1 oranında dindar olarak tanımlarken erkeklerde bu oran %12,7'dir. Milliyetçi kimlik kadınlarda %8,2 iken erkeklerde %15,1 oranındadır. Kadınların erkeklere göre daha muhafazakâr ve dindar oldukları tespit edilmiştir (Şentürk, 2008).

Cumhuriyet Halk Partisi (2013) tarafından seçmeni tanımak için yaptırılan araştırmaya göre kadınlar ve erkeklerin oy verme davranışlarında farklılıklar vardır. Ayrıca kadınlar arasında oy verme davranışında çok büyük farklılıklar olduğu; yaşlı ve yoksul ev kadınları ile genç, eğitilmiş ve çalışan kadınların beklentileri, talepleri ve bunlara bağlı oy verme davranışları arasında ayrımlar olduğu görülmüştür. 2011 yılı genel seçimlerinde yaşlı ve yoksul ev kadınları ağırlıklı olarak Adalet ve Kalkınma Partisi'ne oy verirken özellikle eğitilmiş ve çalışan genç kadınlar büyük ölçüde Cumhuriyet Halk Partisi'ni desteklemiştir (Seçimde Başarı İçin Seçmeni Tanımak, 2013).

Türkiye'de 26 ilde kadınlarla yapılan araştırma bulgularına göre Cumhuriyet Halk Partisi ve Milliyetçi Hareket Partisi'nin üst gelir grubuna mensup kadınlar tarafından tercih edildiği, buna karşılık Adalet ve Kalkınma Partisi ve Barış ve Demokrasi Partisi'nin düşük gelirli kadınlar tarafından tercih edildiği görülmüştür. Barış ve Demokrasi Partisi'ni tutan kadınların bu tercihinde rol oynayan ana faktör olarak "etnik aidiyet" duygusu öne çıkmaktadır (Çaha vd., 2014).

Türkiye'de 26 ilde kadınlarla yapılan araştırma bulgularına göre, eğitim düzeyi farklılığının kadınların edindikleri ideolojik kimlikler arasında belirgin biçimde farklılık yarattığı görülmektedir. İlkokul ve alt düzeylerde eğitime sahip olan kadınlar içinde kendini sağ yelpazede görenlerin oranı %28 iken sol yelpazede görenlerin oranı ise %13'tür. Diğer taraftan, yüksek eğitilmiş kadınlar arasında kendini solda görenlerin oranı %33 iken sağda görenlerin oranı %24'tür. Bu sonuçlara göre kadınlarda eğitim düzeyi arttıkça, sol ideolojik kimliği benimseme olasılığının arttığıdır. Sosyal demokrasi ve sosyalizm ideolojileri Türkiye'de kadınların kendi aralarında sahip olunan sosyoekonomik özelliklerine göre farklılığın en fazla görüldüğü ideolojilerdir. Üniversite mezunu kadınlar sosyalizm, liberalizm ve feminizm daha fazla benimsenmekte iken dindar kadınların en fazla mesafeli durdukları ideolojiler ise liberalizm, solculuk ve feminizmdir (Çaha vd., 2014). Eğitim düzeyi ideolojilerin yönünü etkilemektedir.

Türkiye'de kadın ve erkekler arasında siyasal eğilimlerde farklar çoğu zaman bilinmekte, kadınlar erkeklere göre siyasal gerilimleri istememekte, otoriter sistemleri ve muhafazakâr politikaları daha fazla desteklemektedir (Şentürk, 2008). Örneğin Türkiye'de Adalet ve Kalkınma Partisi'ne en fazla oy verenler kadınlardır.

Kadınların siyasal ve toplumsal konularda erkeklerden farklı bir bakış açısı çoğu araştırmalarda ortaya çıkmaktadır (Kışlalı, 2008). Kadınların erkeklere göre muhafazakâr ve dini ideolojilere daha çok yöneldiği görülmektedir. Kadınlar ayrıca merkez sağ, dini ve muhafazakâr siyasi partileri destekleyip oy vermektedir.

Bu çalışma daha önce mevcut bulgulardan yola çıkarak kadınların ideolojik yönelimlerinde etkili olan faktörleri ortaya koymayı amaçlayan bir çalışmadır. Kadınların söz konusu ideolojileri benimsemeleri onların cinsiyetlerinden mi yoksa onların içinde buldukları sosyoekonomik koşullardan mı kaynaklandığı, içinde yaşanan sosyoekonomik özelliklerin kadınların ideolojilerine nasıl etki ettiği araştırmanın temel amacını oluşturmaktadır.

8. BULGULAR

8.1. Araştırma Metodu

Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemine göre Türkiye nüfusu 31 Aralık 2020 tarihi sonu itibarıyla 83.614.362 kişidir. Çalışmada Türkiye'deki 30 büyükşehir evren olarak belirlenmiş ancak amaca yönelik örnekleme çerçevesinde büyükşehirlerden biri olan Antalya uygun araştırma alanı olarak seçilmiştir. Araştırmanın örneklemini oluşturan Antalya ilinin genel nüfusu 2.548.308 kişidir. Bu ilin nüfusunun 1.266.365'ini kadınlar, 1.281.943'ünü de erkekler oluşturmaktadır (TÜİK, 2021).

Akdeniz Bölgesi'nde yer alan Antalya turizminin başkenti olması, yerli ve yabancı göç alması ve Türkiye'nin her coğrafyasından insanla etkileşim içerisinde bulunması dikkate alındığında; Antalya'nın farklı kültürlere sahip insanların yaşadığı bir il olduğu anlaşılabilir. Türkiye İstatistik Kurumu (2021) verilerine göre 2020 yılında Antalya'da ikamet eden nüfusun 1.271.042'si Antalya ili dışında doğmuş kişilerdir. Neredeyse nüfusun yarısı başka bir yerde doğmuş ve sonrasında Antalya'da ikamet etmeye başlamıştır. Antalya farklı coğrafyanın özelliklerine sahip insanların bir arada yaşadığı bir şehir olarak heterojen özellikler barındırmaktadır.

Araştırmanın evreni Antalya ili genelinde yaşayan reşit kadınlar ve erkekler oluşturmaktadır. Anket uygulanacak kişilerin belirlenmesi ve farklı sosyoekonomik sınıflara dağılımında olasılıklı örnekleme yöntemlerinden küme örnekleme yöntemi (Güven Tezcan, 2017) kullanılmıştır. Araştırma kapsamında Antalya ilinin 19 ilçesi esas alınarak denekler her bir ilçenin nüfusuyla orantılı şekilde kadın ve erkekler için ayrı ayrı küme örnekleme yöntemine göre tespit edilmiştir. Örneklem büyüklüğü hesaplanırken %95 güven düzeyi ve %5 hata payı (yanılma payı) oranları kabul edilerek 384 kişi (Balcı, 2005) olarak örneklem büyüklüğü belirleme standardı yerine örneklem grubunun belirlenmesinde Antalya ilinde yaşayan kadın ve erkek için ayrı yanılma payı baz alınarak belirlenmiştir. Bu çalışmada alan araştırmasında deneklerin cinsiyete göre sayısı güç analizine göre kadın denekler için hata payı %1 ve erkek denekler için de %5 olarak belirlenmiştir (Erdoğan, 2021). Ayrıca çalışmada kadınlar için örneklem hatası 0,05 ve erkekler için de 0,07 olarak belirlenmiştir (Kılıç, 2012). Çalışmanın ana konusu

kadın denekler üzerinden kurgulandığı için onlara ait yanılma payı daha düşük alınarak örneklem genişliğinin daha büyük olması yoluna gidilmiştir. Örneklem sayısı kadınlarda 663 ve erkeklerde 196 denek olarak belirlenmiştir.

Bu çalışmanın sahadaki anket çalışması Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu'nun 02.02.2021 tarih ve 102/13 sayılı kararı ile izin alındıktan sonra, 22 Şubat 2021-17 Mayıs 2021 tarihleri arasında yapılmıştır.

Alan araştırması sonucunda elde edilen veriler SPSS Version 23 (Statistical Package For Social Sciences) Programı kullanılarak analiz edilmiştir. Analiz işlemlerinde değişkenler arasında bağımlılık olup olmadığını ölçmek için parametrik olmayan test yöntemlerinden Chi-Square (ki-kare) bağımsızlık testleri kullanılmıştır (Altunışık vd., 2010). Ki-kare bağımsızlık testi ile çalışma doğrultusunda kadın-erkek cinsiyet ayrımına göre ve kadınların kendi aralarında sosyoekonomik kategorik özelliklerine göre ideolojik yönelimleri ve aralarında bağımlılık olup olmadığı incelenmiştir.

8.2. Araştırmanın Bulguları

Bu çalışma 663 (%77,2) kadın denek ve 196 (%22,8) erkek denek ile toplamda 859 kişiyle yapılmış bir çalışmadır.

8.2.1. Araştırma Verilerinin Sosyoekonomik Analizi

Bu araştırmada deneklerin sosyoekonomik özellikler aşağıdaki şekildedir.

Tablo 1. Deneklerin Yaş Grubuna Göre Dağılımı

Yaş Grubu	Kadınlar		Erkekler	
	Sayı	%	Sayı	%
18-25	156	23,5	27	13,8
26-40	251	37,9	69	35,2
41-55	175	26,4	67	34,2
56 ve üzeri	81	12,2	33	16,8
Toplam	663	100,0	196	100,0

Tablo 2. Deneklerin Yaşadıkları Yerleşim Birimleri

Yerleşim Birimi	Kadınlar		Erkekler	
	Sayı	%	Sayı	%
Büyükşehir il merkezi	330	49,8	97	49,5
İlçe	293	44,2	80	40,8
Köy/Kasaba	40	6,0	19	9,7
Toplam	663	100,0	196	100,0

Tablo 3. Deneklerin Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

Eğitim	Kadınlar		Erkekler	
	Sayı	%	Sayı	%
Okuma yazma bilmiyor	7	1,1	1	0,5
İlköğretim mezunu	161	24,3	58	29,6
Lise mezunu	170	25,6	59	30,1
Üniversitede okuyor veya mezunu	289	43,6	60	30,6
Lisansüstü mezunu	36	5,4	18	9,2
Toplam	663	100,0	196	100,0

Tablo 4. Deneklerin Mesleki Dağılımı

Meslek	Kadınlar		Erkekler	
	Sayı	%	Sayı	%
Çiftçi	8	1,2	7	3,6
Memur	67	10,1	33	16,8
İşçi	132	19,9	39	19,9
Emekli	34	5,1	27	13,8
Esnaf	21	3,2	36	18,4
Öğrenci	90	13,6	15	7,7
Ev hanımı	154	23,2	0	0,0
Serbest meslek (doktor, avukat, muhasebe, mühendis)	37	5,6	9	4,6
İşsiz	53	8,0	14	7,1
Diğer meslekler	67	10,1	16	8,1
Toplam	663	100,0	196	100,0

Türkiye’de çalışma yaşamında erkek sayısı kadın sayısından fazladır. Türkiye İstatistik Kurumu hane halkı işgücü araştırmasına göre 2019 yılında Türkiye’de 15 yaş ve üzeri istihdam oranı kadınlarda %28,7 iken erkeklerde bu oran %63,1’dir (TÜİK, 2021). Özellikle kadınlar evlenince çalışma yaşamında yer almamakta ev hanımlığı görevini yerine getirmektedir.

Tablo 5. Deneklerin Kişisel Aylık Gelir Düzeyi

Aylık Geliri	Kadınlar		Erkekler	
	Sayı	%	Sayı	%
Çalışmıyorum	232	35,0	20	10,2
1500 TL’den düşük	52	7,8	8	4,1

1501-3000 TL	151	22,8	49	25,0
3001-5000 TL	154	23,2	71	36,2
5001 TL üzeri	74	11,2	48	24,5
Toplam	663	100,0	196	100,0

8.2.2. Araştırmanın Verilerinin Kadın ve Erkeklerle Göre Dağılımı

8.2.2.1. Cinsiyete Göre Sahip Olunan İdeolojisi

Kadın ve erkeklerin cinsiyetine göre kendi aralarında sahip oldukları ideolojilerin dağılımı Tablo 6'de gösterilmiştir.

Tablo 6. Kadın ve Erkeklerin Sahip Oldukları İdeoloji

İdeolojiler	Kadınlar		Erkekler	
	Sayı	%	Sayı	%
İslamcılık	84	12,7	36	18,4
Sosyalist/komünist	38	5,7	10	5,1
Soyumu/ırkımı önemseyen bir hayat	40	6,0	10	5,1
Sosyal demokrasi	174	26,2	41	20,9
Muhafazakarlık	108	16,3	31	15,8
Ulusalçılık	13	2,0	3	1,5
Liberalizm	81	12,2	16	8,2
Milliyetçilik	64	9,7	37	18,9
Fikrim yok	49	7,4	10	5,1
Diğer	12	1,8	2	1,0
Toplam	663	100,0	196	100,0

Kadınlar, daha önce yapılan birçok araştırmada genellikle daha çok dini ve muhafazakâr ideolojileri benimserken bu araştırmada İslamcılık ideolojisini isteyen kadınların oranı (%12,7), erkeklerin oranından (%18,4) azdır. Buna karşılık sosyal demokrasi ideolojisine sahip kadınların oranı (%26,2) erkeklerin oranından (%20,9) daha fazladır. Benzer şekilde kadınlar arasında liberalizmi isteyenlerin oranı (%12,2) erkeklerden (%8,2) fazladır. Antalya turizmden dolayı dünyanın farklı coğrafyasındaki insanlarla etkileşim içinde olan bir kenttir. Burada yaşayan kadınların diğer kültürlerdeki insanlarla etkileşimde olmaları onların ideolojileri üzerinde diğer bölgelerin kadınlarına göre farklı bir etki yapmış izlenimi vermektedir. Türkiye'de kadınların ideolojilerinin yönü konusunda daha önce yapılan çalışmaların tam tersi sonuçlar elde edilmiştir.

Milliyetçilik ideolojisine sahip olan erkeklerin (%18,9) oranı hemen hemen kadınların (%9,7) iki katı kadardır. Daha önceki araştırma sonuçları ile aynı doğrultudadır. Erkekler daha fazla bu ideolojiyi benimsemektedir.

Liberalizm ülkemizde bir ideoloji olmanın yanı sıra bireyin toplumsal yaşamında özellikle toplumsal kuralların baskısından kurtulmak ve özgür bir hayat yaşamanın anlamını da taşımaktadır. Özellikle toplumumuzda kadınlar üzerinde erkeklere göre daha fazla katı kurallar vardır. Toplumsal yaşamda kadınların özgürlük alanı erkeklere göre daha dardır. Antalya gibi özgürlükçü hayatı yaşama fırsatlarının bol olduğu bir ilde kadınların özgürlükçü ideolojilere yönelmektedir. Diğer yandan erkeklerin kapalı ve muhafazakâr bir ortamda bile özgürce yaşayabilmeleri, onların muhafazakâr ve dini ideolojileri benimsemeye devam etmelerini sağlıyor olabilir. Hatta kimi zaman kadınların fazlaca özgür olmalarından rahatsız olan ve onların kontrol edilmeleri gerektiğini düşünen erkekler için muhafazakâr ideolojiler özellikle tercih nedeni olabilmektedir.

Kadınların erkeklere göre daha muhafazakâr oldukları ve dini ideolojileri daha çok benimsedikleri sonucu elde edilen araştırmaların tam tersi sonuç ortaya çıkmıştır. İçinde yaşanılan ortama göre kimi zaman kadınlar daha çok özgürlükçü ideolojilere destek verebilmektedirler.

8.2.2.2. Cinsiyete Göre Oy Verilen Siyasi Partinin Değerlendirilmesi

Kadınların ve erkeklerin Türkiye’de son yapılan 24 Haziran 2018 tarihli milletvekili genel seçimlerinde oy verdikleri siyasi partiler dağılımı Tablo 7’de gösterilmiştir.

Tablo 7. Kadın ve Erkeklerin Oy Verdiği Siyasi Partiler

Oy Verilen Siyasi Parti	Kadınlar		Erkekler	
	Sayı	%	Sayı	%
Adalet ve Kalkınma Partisi	137	20,7	59	30,1
Cumhuriyet Halk Partisi	269	40,6	57	29,1
Halkların Demokratik Partisi	11	1,7	6	3,1
İyi Parti	49	7,4	10	5,1
Milliyetçi Hareket Partisi	53	8,0	28	14,3
Saadet Partisi	1	0,2	3	1,5
Diğer	143	21,4	33	16,8
Toplam	663	100,0	196	100,0

Kadınların en son yapılan milletvekili genel seçimlerde oy verdikleri birinci sırada Cumhuriyet Halk Partisi’dir (%40,6). Erkeklerde ise birinci sırada oy verdikleri Adalet ve Kalkınma Partisi’dir (%30,1). Bu çalışmada kadınların büyük bir çoğunluğu Cumhuriyet Halk Partisi’ne oy vermiştir.

Kadınların oy verdikleri ikinci sıradaki parti Adalet ve Kalkınma Partisi %20,7 oranında tercih edilirken, erkeklerin oy verdikleri ikinci sıradaki parti %29,1 oranı ile Cumhuriyet Halk Partisi'dir. Ayrıca Milliyetçi Hareket partisine oy veren erkeklerin oranı kadınlardan fazladır.

Daha önce yapılan araştırmalarda elde edilen bulguların tam tersine erkekler kadınlara göre daha fazla muhafazakâr ve dini ideolojiye sahip siyasi partilere oy vermektedir. Kadınlar ve erkeklerin oy verdikleri siyasi partiler arasında bir fark bulunmuştur. Bu çalışmada ortaya çıkmaktadır ki kadınlardan daha çok erkekler dini ve muhafazakâr ideolojiye sahip siyasi partileri desteklemektedirler. Kadın ve erkeklerin oy verdikleri siyasi partiler açısından da aralarında fark olduğu görülmektedir. Örneğin Türkiye'de kadınlar Adalet ve Kalkınma partisini erkeklere göre daha fazla destekleyip oy verirken burada Türkiye genelinin dışında bir sonuç elde edilmiştir.

8.2.3. Araştırmanın Kadınlara İlgili Verilerinin Dağılımı

Bu alt başlık altında sadece 663 kadın denek üzerinden kendi içlerinde değerlendirme yapılmıştır.

8.2.3.1. Kadınların Eğitim Seviyelerine Göre İdeolojilerinin Değerlendirilmesi

Kadınların sahip oldukları eğitim düzeyine göre benimsedikleri ideolojilerinin dağılımı Tablo 8'de gösterilmiştir.

Tablo 8. Kadınların Eğitim Seviyesine Göre Sahip Olduğu İdeolojisi

İdeolojiler		Eğitim Durumu					Toplam
		Okuma yazma bilmiyor	İlköğretim mezunu	Lise mezunu	Üniversite mezunu	Yüksek lisans Doktora	
İslamcılık	S	4	46	17	17	0	84
	%	57,1	28,6	10,0	5,9	0,0	12,7
Sosyalist/komünist	S	0	1	3	31	3	38
	%	0,0	0,6	1,8	10,7	8,3	5,7
Soyumu/ ırkımı önemseyen bir hayat	S	0	14	13	13	0	40
	%	0,0	8,7	7,6	4,5	0,0	6,0
Sosyal demokrasi	S	0	20	34	102	18	174
	%	0,0	12,4	20,0	35,3	50,0	26,2
Muhafazakarlık	S	1	37	40	28	2	108
	%	14,3	23,0	23,5	9,7	5,6	16,3
Ulusalçılık	S	0	3	1	9	0	13
	%	0,0	1,9	0,6	3,1	0,0	2,0
Liberalizm	S	0	3	24	46	8	81
	%	0,0	1,9	14,1	15,9	22,2	12,2
Milliyetçilik	S	1	15	18	28	2	64
	%	14,3	9,3	10,6	9,7	5,6	9,7
Fikrim yok	S	1	19	17	11	1	49
	%	14,3	11,8	10,0	3,8	2,8	7,4
Diğer	S	0	3	3	4	2	12
	%	0,0	1,8	1,8	1,4	5,5	1,8

Toplam	S	7	161	170	289	36	663
	%	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kadınlar eğitim seviyesi yükseldikçe en fazla sosyal demokrasi ideolojisine yönelmektedirler. Ayrıca sosyalizm ve liberalizm ideolojileri de eğitim seviyesi yüksek kadınlar tarafından daha fazla benimsenmektedir. Kadınların eğitim seviyelerinin yükselmesi onların ideolojilerini de farklılaştırmaktadır. Buna karşılık eğitim seviyesi düşük olan kadınların İslamcılık ve muhafazakarlık ideolojilerini daha çok benimsedikleri görülmektedir. Ancak milliyetçilik ideolojisi yüksek eğitimli kadınlar arasında az benimsenmektedir. Kadınların eğitim seviyeleri yükseldikçe onların farklı ideolojiler hakkında bilgi edinme ihtimali artmakta ve yakın çevresinden beslenen geleneksel ideolojiler yerine kendi sorunlarıyla ilişki kurabilecekleri daha farklı ideolojilere yöneldikleri görülmektedir.

Araştırmamıza göre eğitim düzeylerine göre milliyetçi olduğunu söyleyenlerin en düşük olduğu grup yüksek lisans/doktora mezunlarının olduğu gruptur. Bulgular kadınların ideolojilerinin biçimlenmesinde eğitim düzeylerinin en önemli etmenlerden biri olduğunu göstermektedir.

8.2.3.2. Kadınların Kişisel Aylık Düzeyine Göre İdeolojilerinin Değerlendirilmesi

Ayrıca kadınların kendi kişisel gelirine göre benimsediği ideolojisi Tablo 9'da gösterilmiştir.

Tablo 9. Kadının Kişisel Aylık Gelir Düzeyine Göre Sahip Olduğu İdeolojisi

İdeolojiler	Kişisel Aylık Geliri						Toplam
	Ben çalışmıyorum	1500 TL ve aşağısı	1501-3000 TL	3001-5000 TL	5001 TL üzeri		
İslamcılık	S	39	18	12	10	5	84
	%	16,8	34,6	7,9	6,5	6,7	12,7
Sosyalist/komünist	S	15	0	8	6	9	38
	%	6,5	0,0	5,3	3,9	12,2	5,7
Soyumu/ırkımı önemseyen bir hayat	S	15	2	12	8	3	40
	%	6,5	3,8	7,9	5,2	4,1	6,0
Sosyal demokrasi	S	40	13	40	58	23	174
	%	17,2	25,0	26,5	37,7	31,1	26,2
Muhafazakarlık	S	34	9	35	27	3	108
	%	14,7	17,3	23,2	17,5	4,1	16,3
Ulusalçılık	S	8	0	0	2	3	13
	%	3,4	0,0	0,0	1,3	4,1	2,0
Liberalizm	S	31	6	14	14	16	81
	%	13,4	11,5	9,3	9,1	21,6	12,2
Milliyetçilik	S	26	0	13	16	9	64
	%	11,2	0,0	8,6	10,4	12,2	9,7
Fikrim yok	S	19	3	15	10	2	49
	%	8,2	5,9	9,9	6,5	2,6	7,4
Diğer	S	5	1	2	3	1	12
	%	2,1	1,9	1,4	1,9	1,3	1,8
Toplam	S	232	52	151	154	74	663
	%	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kadının kişisel aylık geliri ile sosyal demokrasi, sosyalizm ve liberalizm ideolojilerini benimsemeleri doğru orantılıdır. Diğer bir ifadeyle yüksek geliri olan kadınlar bu ideolojileri daha çok benimsemektedir. Düşük ve yüksek gelire sahip kadınlar arasında sahip olunan ideolojilerde bir

benzerlik bulunmamaktadır. Ancak gelir seviyesinin yüksekliği ile milliyetçilik ideolojisini benimseme arasında doğrusal bir orantı yoktur. Kadının bir gelirinin olmaması veya düşük olması onların İslamcılık benimsemelerinde ve geleneksel değerleri önemseyen ideolojilere yönelmelerinde etkili gözükmektedir.

8.2.3.3. Kadınların Mesleklerine Göre İdeolojilerinin Değerlendirilmesi

Kadınların sahip oldukları mesleğine göre sahip olduğu ideolojilerin dağılımı Tablo 10'da gösterilmiştir.

Tablo 10. Kadınların Mesleklerine Göre Sahip Olduğu İdeolojisi

İdeolojiler	Meslek Grupları											Toplam
	Çiftçi	Memur	İşçi	Emekli	Esnaf	Öğrenci	Ev hanımı	Serbest meslek	İşsiz	Diğer		
İslamcılık	S %	2 25,0	3 4,5	18 13,6	1 2,9	5 23,8	3 3,3	41 26,6	2 5,4	6 11,3	3 4,5	84 12,7
Sosyalist/ komünist	S %	0 0,0	5 7,5	6 4,5	3 8,8	0 0,0	9 10,0	3 2,0	5 13,5	2 3,8	5 7,5	38 5,7
Soyumu/ırkım önemseyen bir hayat	S %	0 0,0	4 6,0	11 8,3	2 5,9	1 4,8	4 4,4	11 7,1	1 2,7	3 5,7	3 4,5	40 6,0
Sosyal demokrasi	S %	1 12,5	29 43,3	25 18,9	19 55,9	3 14,3	23 25,6	21 13,6	17 45,9	13 24,5	23 34,3	174 26,2
Muhafazakarlık	S %	2 25,00	6 9,0	28 21,2	3 8,9	7 33,3	8 8,9	34 22,1	5 13,5	5 9,4	10 14,9	108 16,3
Ulusalçılık	S %	0 0,0	3 4,5	0 0,0	0 0,0	0 0,0	4 4,4	3 2,0	0 0,0	1 1,9	2 3,0	13 2,0
Liberalizm	S %	0 0,0	6 9,0	13 9,8	1 2,9	3 14,3	24 26,7	7 4,6	2 5,4	11 20,8	14 20,9	81 12,2
Milliyetçilik	S %	1 12,5	8 11,9	9 6,8	4 11,8	2 9,5	7 7,8	19 12,3	4 10,9	7 13,2	3 4,5	64 9,7
Fikrim yok	S %	2 25,0	2 2,9	19 14,5	1 2,9	0 0,0	7 7,8	11 7,1	0 0,0	4 7,5	3 4,5	49 7,4
Diğer	S %	0 0,0	1 1,4	3 2,4	0 0,0	0 0,0	1 1,1	4 2,6	1 2,7	1 1,9	1 1,4	12 1,8
Toplam	S %	8 100,0	67 100,0	132 100,0	34 100,0	21 100,0	90 100,0	154 100,0	37 100,0	53 100,0	67 100,0	663 100,0

Ev hanımı, çiftçilik ve esnaflık mesleğini yapan kadınların neredeyse yarısı muhafazakâr ve dini ideolojileri benimsemektedir. Ev hanımı statüsündeki kadınların hayatının önemli bir kısmını evi içinde geçirmesi kadının yaşam şeklini, toplumsal olaylara bakış açısını ve ideolojisini de etkilemektedir.

Kadınların çalışma yaşamında yer almaması kendi ailesi ve yakın çevresi dışındaki farklı görüşlere sahip insanlarla etkileşimini azaltmaktadır.

İslamcılık ideolojisini emekli (%2,9), öğrenci (%3,3), memur (%4,5) ve serbest meslek (%5,4) meslek sahibi kadınlar daha az benimsemektedirler. Dış dünya ile fazla etkileşimde olan kadınların İslamcılık ve muhafazakâr ideolojilerden uzaklaşmak eğilimlerinin de fazla olduğu görülmektedir. Özellikle modern dönemde ortaya çıkan meslekleri yürüten kadınların modern dönemin ideolojilerini benimseme eğilimleri artmaktadır. Emekli kadınlar (%55,9), serbest meslek çalışanları (%45,9) ve memurların (%43,3) oranı sosyal demokrasi ideolojisine sahiptir.

Kadının çalışma yaşamına girmesi sosyoekonomik durumunun değişmesini beraberinde getirmektedir. Bu durum onların en kolay ulaşılabilen dini ve muhafazakâr ideoloji dışındaki diğer ideolojiler hakkında bilgi sahibi olmasını ve bu ideolojilerin kendisi ve toplum hakkındaki düşüncelerini öğrenmesi sonucunu getirmekte ve onlara yönelmelerinin yolunu açmaktadır. Ayrıca çalışma yaşamında yer almayan kadınların çoğunlukla eğitim düzeyi de düşüktür. Kadınların bir meslekte çalışması onların dini ve muhafazakâr ideolojilerden uzaklaşmasında etkili olmaktadır. Ancak sadece esnaf ve çiftçilik gibi geleneksel meslekleri yürüten kadınlar için bu durum geçerli gözükmemekte ve onlar muhafazakâr ideolojileri korumaya devam etmektedirler.

8.2.3.4. Kadınların Yaşlarına Göre İdeolojilerinin Değerlendirilmesi

Kadınların genç veya yaşlı olmasına göre benimsedikleri ideolojilerin dağılımı Tablo 28'de gösterilmiştir.

Tablo 11. Kadınların Yaşına Göre Sahip Olduğu İdeolojisi

İdeolojiler		Yaş Kategorileri				Toplam
		18-25	26-40	41-55	56 + üzeri	
İslamcılık	S	13	27	30	14	84
	%	8,3	10,8	17,1	17,3	12,7
Sosyalist/komünist	S	14	16	6	2	38
	%	9,0	6,4	3,4	2,5	5,7
Soyumu/ırkımı önemseyen bir hayat	S	8	16	10	6	40
	%	5,1	6,4	5,7	7,4	6,0
Sosyal demokrasi	S	37	65	40	32	174
	%	23,7	25,9	22,9	39,6	26,2
Muhafazakarlık	S	11	44	40	13	108
	%	7,1	17,5	22,9	16,0	16,3
Ulusalçılık	S	4	4	4	1	13
	%	2,6	1,6	2,3	1,2	2,0
Liberalizm	S	37	29	14	1	81

	%	23,7	11,6	8,0	1,2	12,2
Milliyetçilik	S	12	29	15	8	64
	%	7,7	11,6	8,6	9,9	9,7
Fikrim yok	S	19	15	11	4	49
	%	12,2	6,0	6,3	4,9	7,4
Diğer	S	1	6	5	0	12
	%	0,6	2,2	2,8	0,0	1,8
Toplam	S	156	251	175	81	663
	%	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kadının ait olduğu yaşının onların ideolojisi üzerine etkisi, diğer faktörlerin etkisi kadar açık değildir. Gençler genelde daha özgürlükçü görüşlere sahip olmakta orta ve ileri yaşlarda muhafazakâr ve dini görüşlere yönelmektedirler. Sosyal demokrasi ideolojisi ise etkisini her yaş kuşağında ve özellikle ilginç bir biçimde “56+ üzeri” yaş grubu kadınlar benimsemektedir. Sosyal demokrasini yaşı büyük kadınlar daha fazla benimsemektedir. Kentte emekli ve eğitilmiş kadın nüfusun fazla olmasının bir sonucu olduğunu söyleyebiliriz.

Kadınlar arasında “18-25” yaş grubunda en fazla benimsenen ideoloji %23,7 oranı ile sosyal demokrasi ve liberalizmdir. Genç kadınların önemli bir kısmı özgürlükçü ideolojileri desteklerken daha az düzeyde de radikal denilebilecek ideolojilere veya apolitik eğilimlere meylettikleri görülmektedir. Ayrıca 41 yaş üzerindeki kadınların İslamcılık ve muhafazakâr ideolojileri gençlere göre daha çok benimsedikleri tespit edilmiştir.

İnsanlar yaşlarının ilerleyen dönemlerinde genellikle daha fazla dine ve geleneksel olan değerlere yönelmektedir. Özellikle kadınlar, ailesini ve çocuklarını korumak için toplumsal ve dini değerlere daha çok ihtiyaç duyabilmektedirler. Bu faktörün yanı sıra din özellikle insanın yaşlanması ve ölüme yaklaşmasıyla birlikte bireyin hayatında daha fazla anlam kazanabilmektedir. Bu psikolojik özelliklerin bir sonucu olarak insanlar dini ve muhafazakâr ideolojilere daha fazla yönelmektedir.

8.2.3.5. Kadınların Oy Verdikleri Siyasi Partiye Göre İdeolojisinin Değerlendirilmesi

Kadınların benimsedikleri ideolojilerine göre oy verdikleri siyasi parti dağılımı Tablo 12’de gösterilmiştir.

Tablo 12. Kadınların Sahip Olduğu İdeolojisine Göre Oy Verdiği Siyasi Parti

İdeolojiler	Siyasi Partiler								Toplam
	Adalet ve Kalkınma Partisi	Cumhuriyet Halk Partisi	Halkların Demokrati k Partisi	İyi Parti	Milliyetçi Hareket Partisi	Saadet Partisi	Diğer		
İslamcılık	s	48	8	2	1	7	1	17	84
	%	57,2	9,5	2,4	1,2	8,3	1,2	20,2	100
Sosyalist/komünist	s	0	24	5	2	0	0	7	38
	%	0,0	63,1	13,2	5,3	0,0	0,0	18,4	100
Soyumu/ırkımı önemseyen bir hayat	s	9	9	0	5	6	0	11	40
	%	22,5	22,5	0,0	12,5	15,0	0,0	27,5	100
Sosyal demokrasi	s	13	123	2	11	4	0	21	174
	%	7,5	70,7	1,1	6,3	2,3	0,0	12,1	100
Muhafazakarlık	s	32	24	0	12	13	0	27	108
	%	29,6	22,2	0,0	11,1	12,0	0,0	25,1	100
Ulusalçılık	s	1	8	0	3	0	0	1	13
	%	7,7	61,5	0,0	23,1	0,0	0,0	7,7	100
Liberalizm	s	5	40	1	6	2	0	27	81
	%	6,2	49,4	1,2	7,4	2,5	0,0	33,3	100
Milliyetçilik	s	13	14	0	9	14	0	14	64
	%	20,3	21,9	0,0	14,1	21,9	0,0	21,8	100
Fikrim yok	s	14	14	0	0	5	0	16	49
	%	28,6	28,6	0,0	0,0	10,2	0,0	32,6	100
Diğer	s	2	5	1	0	2	0	2	12
	%	16,7	41,6	8,3	0,0	16,7	0,0	16,7	100
Toplam	s	137	269	11	49	53	1	143	663
	%	20,7	40,6	1,7	7,4	8,0	0,2	21,4	100,0

İslamcılık ideolojisini benimseyen kadınların büyük bir çoğunluğu (%57,2) Adalet ve Kalkınma Partisi'ne oy vermiştir. Yine İslamcılık görüşüne yakın muhafazakarlık ideolojisini benimseyen kadınların en fazla oy verdikleri siyasi parti yine %29,6 oranı ile Adalet ve Kalkınma Partisi'dir. İslamcılık ve muhafazakarlık ideolojisi birbirine yakın olup bu ideolojilere sahip kadınların en fazla oy verdikleri ilk siyasi parti kendisini muhafazakâr demokrat olarak tanımlayan Adalet ve Kalkınma Partisi'dir.

İdeolojisini sosyalist/komünist (%63,1), sosyal demokrasi (%70,7) ve liberalizm (%49,4) olarak benimseyen kadınlar birinci sırada Cumhuriyet Halk Partisi'ne oy vermişlerdir. Kadınlar arasında ulusalçı ideolojiyi benimseyenlerin oranı az olmasına rağmen bu kadınların büyük bir çoğunluğu (%61,5) yine Cumhuriyet Halk Partisi'ne oy vermiştir. Sosyal demokrasi, sosyalist, komünist, liberalizm ve ulusalçılık ideolojilerini benimseyen kadınların ülkemizde kendisini sosyal demokrasi ile

özdeşleşen Cumhuriyet Halk Partisi'ne oy verdiği görülmektedir. Halkların Demokratik Partisi en yüksek oranda ideolojisini “sosyalist/komünist” olarak tanımlayanlardan oy almaktadır. Bu ideolojiye sahip olanların %13,2 oranı Halkların Demokratik Partisi'ne oy vermektedir.

Milliyetçilik ideolojisine sahip olan kadınların oyu; Adalet Kalkınma Partisi, Cumhuriyet Halk Partisi, Milliyetçi Hareket Partisi ve İyi Parti arasında birbirine yakın oranda dağıldıkları görülmektedir. Milliyetçilerin büyük çoğunlukla desteklediği bir parti bulunmamaktadır. Diğer bir deyişle bu ideoloji genellikle Milliyetçi Hareket Partisi ile özdeşleşmesine rağmen onun diğer siyasi partilere göre bu ideolojiye sahip olanlar arasında desteklenmede bir üstünlüğü bulunmamaktadır.

Kadınların genel olarak sahip oldukları ideolojiler doğrultusunda oy verdikleri görülmektedir. Muhafazakâr ve dini ideolojileri, sosyalist/komünist ideolojiyi, sosyal demokrasi ve liberal/serbest hayat ideolojilerini benimseyen kadınlar çoğunlukla kendi içlerinde tutarlı bir şekilde bu ideolojilere paralel partilere oy verirken milliyetçilik ve soyumu/ırkımı önemseyen bir hayat ideolojilerini benimseyen kadınlar farklı partilere yönelebilmektedirler.

8.2.3.6. Kadınların Yaşamını Geçirdiği Yerleşim Birimine Göre İdeolojisinin Değerlendirilmesi

Kadınların yaşamını geçirdiği yerleşim birimine göre benimsedikleri ideolojilerin dağılımı Tablo 13'te gösterilmiştir.

Tablo 13. Kadınların Yaşamını Geçirdiği Yerleşim Birimine Göre Sahip Olduğu İdeolojisi

İdeolojiler		Yaşamını Geçirdiği Yerleşim Birimi			Toplam
		Büyükşehir il merkezi	İlçe	Köy/kasaba	
İslamcılık	s	29	49	6	84
	%	8,8	16,7	15,0	12,7
Sosyalist/komünist	s	26	10	2	38
	%	7,9	3,4	5,0	5,7
Soyumu/ırkımı önemseyen bir hayat	s	15	23	2	40
	%	4,5	7,8	5,0	6,0
Sosyal demokrasi	s	105	60	9	174
	%	31,8	20,5	22,5	26,2
Muhafazakarlık	s	45	56	7	108
	%	13,6	19,1	17,5	16,3
Ulusalçılık	s	8	3	2	13
	%	2,4	1,0	5,0	2,0
Liberalizm	s	53	26	2	81
	%	16,1	8,9	5,0	12,2
Milliyetçilik	s	23	39	2	64

	%	7,0	13,3	5,0	9,7
Fikrim yok	s	19	22	8	49
	%	5,8	7,5	20,0	7,4
Diğer	s	7	5	0	12
	%	2,1	1,8	0,0	1,8
Toplam	s	330	293	40	663
	%	100,0	100,0	100,0	100,0

Antalya ili büyükşehir kent merkezinde yaşayan kadınlar en fazla sosyal demokrasi (%31,8) ve liberal (%16,1) ideolojiye sahiptir. İlçelerde yaşayanlar sosyal demokrasi (%20,1) ve muhafazakarlık (%19,1) ideolojisine sahiptir. Köy/kasabada yaşayanların sosyal demokrasi (%22,5) ve muhafazakarlık (%17,5) ideolojisine sahiptir.

Kadınların yaşamlarını geçirdikleri yerleşim birimi büyüdükçe dini ve muhafazakâr ideolojilerden uzaklaştığı ve sosyal demokrasi, sosyalizm ve liberal bir hayata yöneldikleri görülmektedir. Yerleşim birimleri büyüdükçe kadınların sosyoekonomik özellikleri farklılaşmakta, birçok farklı kültürden insanlarla etkileşimde bulunmakta, kendi çevresi dışındaki dünyada ve Türkiye'deki gelişmelerden küçük yerleşim birimlerinde yaşayanlara göre daha fazla bilgisi olmaktadır.

Antalya'nın coğrafi özelliklerinden dolayı bir turizm kenti olması ve turizm merkezi olan küçük yerleşim birimlerine sahip olması onu Anadolu'nun pek çok yerleşim yerinden ayırmaktadır. Antalya'nın küçük yerleşim yerlerinin de dış dünya ile kültürel teması hatırı sayılır düzeyde çoktur. Bu durum küçük yerleşim yerlerinde de kent merkezleri kadar olmasa bile ona yakın oranda ideolojik çeşitlilik yaratmaktadır. Sahilde yer alan küçük yerleşim birimi dışındaki dağlık bölgelerde ve Toroslara doğru iç yerleşim birimlerinde yaşayan kadınlar arasında fazla ideolojik çeşitlilik yoktur. Dini ideoloji, muhafazakarlık ve milliyetçilik genellikle bu küçük yerleşim birimlerinde sahip olunan ideolojilerdir. Ancak küçük yerleşim birimi olup sahil kenarında yer alan turizm ile uğraşan yerleşim birimlerinde hem kadınların çalışma yaşamında yer alması hem de kendi ideolojisinden farklı insanlarla etkileşimde bulunması onların geleneksel ideolojiler dışındaki ideolojileri benimsemesini sağlamıştır. Antalya'nın kendine has özellikleri nedeniyle küçük yerleşim birimlerinde bile farklı ideolojilere sahip kadınlar bulunmaktadır.

9. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu çalışma ortaya koymuştur ki; kadınların erkeklerden farklı ideolojilere sahip olmaları onların biyolojik cinsiyetinden kaynaklanan bir özellik olmayıp kadınların yetişme tarzlarıyla ilişkilidir. Kadın ve erkek arasındaki ideolojilerindeki farklar onların biyolojik cinsiyetinden değil toplumsal yaşamdaki şartlar ve toplumsal cinsiyet rolleri sonucu doğmaktadır. Toplumsal cinsiyet rolleri kadınların ideolojilerinin de erkeklerinkinden farklı olmasına neden olmaktadır.

Antalya kentinde yapılan bu araştırmada kadınların dışı daha açık bir ortamda büyümesi, onların eğitim düzeyinin yükselmesi ve çalışma hayatına girmesi ile kendilerine geleneksel rolleri uygun gören muhafazakâr, dini ideolojilerden uzaklaşıp daha özgürlükçü ideolojilere yöneldikleri ortaya konulmuştur. Bu sonuçlar Türkiye’de daha önce yapılan araştırmalarda elde edilen; kadınların erkeklere göre daha muhafazakâr ve dini ideolojilere sahip olduğu sonuçlarının tam tersi bulgulara ulaşmıştır. Antalya ilinde kadınların erkeklere göre daha fazla özgürlükle bağlantılı ideolojileri benimsemelerinin nedeni, bu ideolojilerin kadınları geleneksel ideolojilere göre daha özgür kılmalarıyla ilişkili gibi gözükmektedir. Muhafazakâr ve dini ideolojiler kadınlara, erkeklere göre daha fazla baskı ve kurallar koymaktadır. Dışa açılmayla ve farklı kültürlerden insanlarla etkileşimlerinin artmasıyla birlikte kadınların bu geleneksel ideolojilerden uzaklaştıkları ve kendilerini daha özgür hissedecekleri ideolojilere yöneldikleri görülmektedir. Kadınların yaşamını geçirdiği çevresi, sosyoekonomik durumu, yaşadığı toplumsal çevresi, onların ideolojisine etki etmektedir.

Antalya ilinde ilk defa yapılan bu çalışma daha önce elde edilen bulguların tam tersi sonuçlara ulaşmıştır. Daha önce yapılan araştırmalar Anadolu’da çokça yaygın olan ataerkil kültürün baskın olduğu ve daha kapalı bir çevrede büyüyen kadınlar üzerinde yapılmıştı. Ancak bu araştırmamızın konusu olan kadınlar ortalama Anadolu kadınlarından daha farklıdır. Daha kozmopolit bir ortamda yetişen, daha eğitilmiş, daha dışı açık ve özgürlüklerin daha yaygın olarak yaşandığı bir bölgede yetişen kişiler olarak araştırmamızın konusu olan kadınların Anadolu’nun ortalama kadın tipinden farklı olması doğaldır. Burada elde ettiğimiz bulgular kadınların ve erkeklerin davranış kalıplarının tek tipleştirilemeyeceğini ve genelleştirilemeyeceğini, içinde yaşanılan koşullara göre değişebileceğini göstermektedir.

Hayatının büyük kısmını ev içinde geçiren ve dış dünyaya açık olmayan kadınların hemen hemen yarısı muhafazakâr ve dini ideolojileri benimsemektedir. Özellikle çekirdek ailesi dışındakilerle etkileşimi az olan, eğitim düzeyi düşük ve çalışma yaşamında yer almayan kadınlar çoğunlukla muhafazakâr ve dini ideolojileri benimserken çalışma yaşamında yer alan, ailesi dışındaki farklı kişilerle etkileşimde bulunan, eğitim seviyesi yüksek olan kadınlar ise sosyal demokrasi, sosyalizm ve liberalizm ideolojilerine erkeklere göre daha fazla yönelmektedir. Ayrıca kadınların kendi sosyoekonomik özelliklerinden eğitim seviyesi ve çalışma yaşamında yer alması kadınların benimsediği ideolojiler üzerinde büyük bir etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Kadınların erkeklere göre daha muhafazakâr ve dini ideolojilere sahip olduğu bulguların tam tersi bulgulara ulaşılmıştır. Erkekler kadınlara göre daha muhafazakâr ve dini ideolojileri benimsemektedir. İki cinsiyet arasında yine farklılık mevcuttur. Kadın ve erkek arasında sahip olunan ideolojilerde farklılıkların yanı sıra kadınların kendi aralarında da özellikle eğitim seviyesi ve bir mesleğinin olması ideolojilerinin yönünü büyük oranda farklılaştırdığı sonucu elde edilmiştir.

Bu araştırma sadece kadınların değil, çok daha genel olarak insanların benimsedikleri ideolojilerle içinde yaşadıkları sosyoekonomik çevre arasında sıkı bir ilişki olduğu sonucunu ortaya koymaktadır.

KAYNAKÇA

- Acar, F. (1993). Türkiye’de İslamcı hareket ve kadın. Ş. Tekeli (Ed.), *1980’ler Türkiye’inde kadın bakış açısından kadınlar*, içinde (79-100). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Acıyan, E. P. (2019). 80’li yıllarda Türkiye’de kadın hareketleri: feminist dergisi üzerine bir inceleme. Ş. Kocaman ve Y. Ulutürk (Ed.), *Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi 5.uluslararası bilimsel araştırmalar kongresi bildiri tam metin kitabı* içinde (73-84). Balıkesir: Asos Yayınları.
- Akdoğan, Y. (2010). Muhafazakâr-demokrat siyasal kimliğin önemi ve siyasal İslamcılıktan farkı. H. Yavuz (Ed.), *AK parti toplumsal değişimin yeni aktörleri* içinde (59-95). İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Aksoy, F. (1996). Kadın erkek ilişkilerinde davranış problemleri. N. Arat (Ed.) *Kadın gerçeklikleri* içinde (87-101). İstanbul: Say Yayınları.
- Alkan, T. (1989). *Siyasal bilinç ve toplumsal değişim*, Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Althusser, L. (2003). *İdeoloji ve devletin ideolojik aygıtları*. (Çev. Tümertekin, A). İstanbul: İthaki Yayınları.
- Altunışık, R., Çoşkun, R. ve Yıldırım, E. (2010). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri SPSS uygulamalı*, Sakarya: Sakarya Yayıncılık.
- Altuntaş, N. (2004). Yıldızı sönmeyen bir ideoloji: milliyetçilik. *Doğu Batı Düşünce Dergisi İdeolojiler III*, 30(5). (173-190). Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Arat, Y. (1993). Feminizm ve İslam: kadın ve aile dergisinin düşündürdükleri. Ş. Tekeli (Ed.), *1980’ler Türkiye’inde kadın bakış açısından kadınlar* içinde (100-113). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ataman, M. (2009). Feminizm: geleneksel uluslararası ilişkiler teorilerine alternatif yaklaşımlar demeti. *Alternatif Politika Dergisi*, 1(1), 1-41.
- Balcı, A. (2005). *Sosyal bilimlerde araştırma*. Ankara: Pegem A Yayınları.
- Berktaş, F. (2006). *Tarihin cinsiyeti*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Bora, A. (2010). *Kadınların sınıfı*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bora, T. (2008). *Türk sağının üç hali milliyetçilik muhafazakarlık İslamcılık*. İstanbul: Birikim Yayınları.
- Çağlayan, H. (2013). *Analar yoldaşlar tanrıçalar Kürt hareketinde kadınlar ve kadın kimliğinin oluşumu*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Çaha H., Aydın, E. S. ve Çaha, Ö. (2014). *Değişen Türkiye’de kadın*, İstanbul: KADEM Yayınları.
- Düzkan, A. (2001). Bu iş bu memlekette nasıl olacak. A. İlyasoğlu ve N. Akgökçe (Ed.), *Yerli bir feminizme doğru* içinde (39-51). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Ercoşkun, B. (2019). Tarihsel perspektiften Türkiye’de liberalizm. *Akademik Bakış Dergisi İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi*, 72(Mart-Nisan), 105-122.

- Erdoğan, C. (2021). *Bilimsel anketler için örneklem sayısı hesaplama programı*. Erişim adresi https://www.academia.edu/39022606/Bilimsel_Anketler_%C4%B0%C3%A7in_%C3%96rneklem_Say%C4%B1s%C4%B1_Hesaplama_Program%C4%B1_Excel_
- Erol, M. (2008). Toplumsal cinsiyetin tutumlar üzerindeki etkisi. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 32(2), 199-219.
- Ersoy, E. (2009). Cinsiyet kültürü içerisinde kadın ve erkek kimliği (Malatya örneği). *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(2), 209-230.
- Giddens, A. (2010). *Modernite ve bireysel kimlik: geç modern çağda benlik ve toplum*. (Çev. Tatlıcan, Ü). İstanbul: Say yayınları.
- Göle, N. (2011). *Modern Mahrem*, İstanbul: Metis Yayınları.
- Güleç Taşdemir, A. (2017). Muhafazakarlık ve sosyal politika. D. B. Sarıipek & A. Güleç Taşdemir (Ed.), *İdeoloji ve sosyal politika içinde (37-57)*. Kocaeli: Umuttepe Yayınları.
- Güler, Z. (2010). *Sosyal demokrasi ve Türkiye*. İstanbul: Siyah Beyaz Kitap.
- Güriz, A. (2011). *Sosyal demokrasi ideolojisi*. Ankara: Phoenix.
- Güven Tezcan, S. (2017). *Temel epidemiyoloji*. Ankara: Hipokrat Kitapevi.
- Harari, Y. N. (2015). *Hayvanlardan tanrılara sapiens*. (Çev. Genç, E). İstanbul: Kolektif Kitap.
- Heywood, A. (2014). *Siyasi ideolojiler*. (Çev. Bayram, A. K., İnaç, H., Akın, Ş. ve Kalkan, B). Ankara: Adres Yayınları.
- Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, (2008). *Toplumsal cinsiyet eşitliği (2008-2013)*, Ankara.
- Kazancı, M. (2002). Althusser, ideoloji ve iletişimin dayanılmaz ağırlığı. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 57(1), 55-87.
- Kılıç, S. (2012). Örnek büyüklüğü, güç kavramları ve örnek büyüklüğü hesaplaması. *Journal of Mood Disorders*, 2(3), 140-142. doi:10.5455/jmood.20120921043306
- Kışlalı, A. T. (2008). *Siyaset bilimi*. İstanbul: İmge Kitabevi.
- Kundakçı, F. S. (2010). "Feminizmde yeni yaklaşımlar: Judith Butler. H. Onur İnce (Ed.), *Günümüzde yeni siyasal yaklaşımlar eleştiriler farklılıklar çözüm arayışları içinde (476-522)*. Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Nagel, J. (2013). Erkeklik ve milliyetçilik: ulusun inşasında toplumsal cinsiyet ve cinsellik. (Çev. Bora, A). A. G. Altınay (Ed.), *Vatan millet kadınlar içinde (65-101)*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Nisbet, R. (2011). *Muhafazakarlık düş ve gerçek*. (Çev. Bülbül, K. ve Serenli, M. F). Ankara: Kadim Yayınları.
- Onur İnce, H. (2010). İdeolojisizleşme ideolojisi ya da günümüzde ideolojik olan üzerine düşünceler. H. Onur İnce (Ed.), *Günümüzde yeni siyasal yaklaşımlar eleştiriler farklılıklar çözüm arayışları, içinde (15-45)*. Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Özkırımlı, U. (1999). *Milliyetçilik kuramları eleştirel bir bakış*. İstanbul: Sarmal Yayınevi.
- Phillips, A. (1995). *Demokrasinin cinsiyeti*. (Çev. Türker, A). İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Popova, N. (1999). *Sosyalizm diyarında kadın*. (Çev. Güneşdoğdu, M. ve Yarkın, İ). İstanbul: İnter Yayınları.
- Ramazanoğlu, Y. (2005). Cumhuriyet'in dindar kadınları. Y. Aktay (Ed.), *Modern Türkiye'de siyasi düşünce cilt VI İslamcılık içinde (804-812)*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Sancar, S. (2008). Siyasal Katılım. *Türkiye'de toplumsal cinsiyet eşitsizliği içinde (217-299)*. İstanbul: (TÜSİAD- KADİGER Yayınları.

- Sancar, S. (2013). *Türk modernleşmesinin cinsiyeti erkekler devlet, kadınlar aile kurar*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Seçimde Başarı İçin Seçmeni Tanımak CHP Seçmen Davranışı Çalışma Kılavuzu*. (2020 23 Ocak). Erişim Adresi <https://www.gazetevatan.com/siyaset/chpden-secmen-analizi-510713>
- Sitembölükbaşı, Ş. (2001). *Parti seçmenlerinin siyasal yönelimlerine etki eden sosyoekonomik faktörler: Isparta örnekolay araştırması 1995-1999*. Ankara: Nobel Yayın.
- Sitembölükbaşı, Ş. (2007). *Türkiye ideolojik ve sosyoekonomik grupların siyasal düşünce kalıpları*. Ankara: Asil Yayın.
- Şentürk, H. (2008). *Seçmenin DNA'sı seçmen tercihlerini etkileyen faktörler*. İstanbul: Okutan Yayınları.
- Tekin, N. (2009). *Ev kadınları ve çalışan kadınlar arasında siyasal davranış farklılıkları: Isparta örnekolay araştırması*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Isparta.
- Thompson, J. B. (2013). *Modern ideoloji ve kültür: kitle iletişimi çağında eleştirel toplum kuramı*. (Çev. Çetin, İ). Ankara: Dipnot Yayınları.
- Toprak, B. ve Çarkoğlu, A. (2006). *Değişen Türkiye'de din toplum ve siyaset*. İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı (TESEV) Yayınları.
- Toprak, B. ve Çarkoğlu, A. (2000). *Türkiye'de din toplum ve siyaset*. İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı (TESEV) Yayınları.
- Trebaud, F. (2005). Toplumsal cinsiyet araştırmaları. Ed. F. Trebaud, (Çev. Fethi, A) *Kadınların tarihi cilt 5* içinde (13-24). İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2021). Erişim Adresi <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/DownloadIstatistikselTablo?p=AUWR0JBURyxI5LT82wni6gGrNyfjDPW3S47t94qmcqQmtkZKOj83ZhjqYuD/8wTA>
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2021). *Adrese dayalı nüfus kayıt sistemi sonuçları*. Erişim adresi <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2020-37210>
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2021). *İstatistiklerle kadın 2020*. Erişim adresi <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Kadin-2020-37221>
- Üşür, S. (1992). İslamcı kadınların yaşam alanı: tepkisel indirgemecilik mi?. N. Arat (Ed.), *Türkiye'de kadın olgusu* içinde (131-151) İstanbul: Say Yayınları.
- Van Dijk, T. (2003). Söylem ve ideoloji çokanlamlı bir yaklaşım. B. Çoban ve Z. Özarslan (Ed.), *Söylem ve ideoloji: mitoloji, din, ideoloji* içinde (15-49). İstanbul: Su Yayınları.
- Yaylagül, L. (2008). Neo-liberalizm ve medya politikaları. L. Yaylagül ve N. Korkmaz (Ed.), *Medya, popüler kültür ve ideoloji* içinde (105-124). Ankara: Dipnot Yayınları.
- Yılmaz, H. (2006). Türkiye'de muhafazakarlık aile, din, batı: ilk sonuçlar üzerine değerlendirme. Erişim adresi <https://docplayer.biz.tr/11429607-Turkiye-de-muhafazakarlik-aile-din-bati-mart-2006-ilk-sonuclar-uzerine-genel-degerlendirme.html>
- Yılmaz, Z. (2015). *Dişil dindarlık İslamcı kadın hareketinin dönüşümü*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Yuval-Davis, N. (2007). *Cinsiyet ve millet*. (Çev. Bektaş, A). İstanbul: İletişim Yayınları.